

900-LECIE ZDOBYCIA JEROZOLIMY PRZEZ I KRUCJATĘ.
SESJA NAUKOWA W POZNANIU 17 VII 1999

17 VII 1999 odbyły się w Poznaniu pod patronatem Marszałka Senatu RP obchody upamiętniające zakończenie I wyprawy krzyżowej. Kulminacyjnym punktem była sesja naukowa, która odbyła się w sali Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W czasie jej trwania z referatami wystąpili: Szczęsny Skibiński (UAM) oraz Alicja Karłowska-Kamzowa (UAM), a także Paweł Stróżyk (UAM), Bogdan Hojdis (UAM) i Grzegorz Kucharczyk (IH PAN).

Referaty S. Skibińskiego („Jerozolima a średniowieczna architektura”) oraz A. Kamzowej („Jerozolima i wyprawy krzyżowe w plastyce Europy średniowiecznej”) koncentrowały się na przedstawieniu wpływu ruchu krucjatowego na architekturę i sztuki plastyczne średniowiecznej Europy. Inspirację, jaką dla literatury polskiej i powszechnej stanowiły krucjaty przedstawił w swoim referacie B. Hojdis („Pierwsza wyprawa krzyżowa w literaturze europejskiej i polskiej”).

Wystąpienia P. Stróżyka („Universum militum Christi”) oraz G. Kucharczyka („U duchowej genezy I wyprawy krzyżowej”) za swój główny temat miały przedstawienie wypraw krzyżowych jako jednego z owoców ruchu odnowy w Kościele (reforma gregoriańska oraz działalność kongregacji kluniackiej) oraz analizę nowego etosu rycerskiego — „militiae Christi” na przykładzie zachowanych pieczęci zakonu templariuszy.

Szkoda, że poznańska sesja była jedynym przedsięwzięciem naukowym w Polsce próbującym podjąć wysiłek analizy przebiegu i znaczenia ruchu krucjatowego dla dziejów Europy. Słusznie bowiem stwierdził w swoim referacie B. Hojdis: „Opinie na temat krucjat bywają całkowicie przeciwstawne... [Krucjaty] stanowiły nieustanną podniechęć dla wyobraźni artystycznej, lecz za każdym razem wymagały reinterpretacji, namysłu nad duchowymi, moralnymi fundamentami naszej cywilizacji”.

*Grzegorz Kucharczyk
(Poznań)*

THE MEDIEVAL CHRONICLE — DIE MITTELALTERLICHE
CHRONIK — LA CHRONIQUE MÉDIÉVALE.
DRIEBERGEN, 16-21 VII 1999

W dniach 16-21 VII 1999 odbyła się w Driebergen koło Utrechtu druga konferencja poświęcona kronikom średniowiecznym, zorganizowana przez Fakulteit van Letteren Uniwersytetu w Utrechcie (dr Erik Kooper). W konferencji uczestniczyło 150 badaczy z 28 krajów. W kręgu zainteresowań organizatorów znalazły się kroniki powstałe w średniowiecznej Europie oraz na Bliskim Wschodzie i w Persji. Wygłoszono 112 referatów, zebranych w 37 sekcjach tematycznych, odbywających się równolegle w ciągu 11 posiedzeń. Poświęcone one były zagadnieniom teoretycznym, jak np. otwierający konferencję

wykład Davida N. Dumville'a z Cambridge, próbujący zdefiniować, czym jest kronika; wygłoszony w języku niemieckim referat jednego z trzech polskich uczestników, Piotra Beringa z Poznania, poświęcony cechom gatunkowym kronik późnośredniowiecznych, czy Petera Johanka z Monasteru o historiografii i tradycji w miastach niemieckich. Przedmiotem analizy stały się kategorie historyczne dziejopisarstwa (tu wspomnieć można np. rozważania białoruskiego badacza, Władymira Kananowicza o czasie w Laptopisie Wielkich Książąt Litewskich i Żmudzkich), stosunek autora do odbiorcy i do historii. Liczne referaty poświęcone zostały przedstawieniu poszczególnych zabytków (np. całe sesje zorganizowano na temat Godfryda z Monmouth czy recepcji tradycji arturiańskiej) oraz dziejopisarstwa danego regionu. Należy tutaj podkreślić, że organizatorzy nie ograniczyli się tylko do Europy Zachodniej, jak to przeważnie bywa zwłaszcza na konferencjach organizowanych w krajach anglosaskich. Bogato reprezentowana była Europa Środkowo-Wschodnia. Szczególnie liczna była grupa badaczy z Bułgarii, którzy oprócz dziejopisarstwa bułgarskiego (np. Milijana Kajmakamowa) przedstawiali wyniki swoich badań nad kronikarstwem arabskim (Simeon Ewstatiew) oraz ruskim (Iljana Czekowa, Ljudmiła Boewa). Dziejopisarstwem oraz ustrojem wiecowym Nowogrodu Wielkiego zajął się Jonas Grandberg z Göteborga. Przedstawicielka Litwy, Giedrė Mickunaitė zanalizowała kształtowanie się tradycji dynastycznej Jagiellonów w XV w. Najstarszym kronikom z obszaru Inflant (Henryka Łotysza i Liwońskiej Kronice Rymowanej) poświęcił swój referat Evalds Mugurevičs z Rygi. Referat Thomasa Lindkvista z Göteborga dotyczący idei walki z poganami w szwedzkich kronikach wernakularnych dostarczył ciekawego materiału porównawczego ze stosunkami polskimi. Zofia Kowalska, Polka z Uniwersytetu Salzburskiego, przedstawiła głos o Tatarach w rękopiśmiennej kronice z końca XV w. przechowywanej w Bibliotece Watykańskiej. Zoltán J. Kosztolnyik, węgierski badacz emigracyjny, scharakteryzował średniowieczne kroniki węgierskie, dowodząc, że przy badaniach nad średniowieczną monarchią Arpadów nie wolno pomijać również kronik zachodnioeuropejskich. Uzupełnieniem tego wniosku był referat niżej podpisanego, dotyczący węgierskich wiadomości w polskich źródłach narracyjnych, oraz Martina Homzy z Bratysławy, poświęcony nazewnictwu w Kronice węgiersko-polskiej. Na konferencji potwierdzono wolę rozwijania dalszych badań prowadzonych w ramach Medieval Chronicle Society. Ich plonem ma być trzecia konferencja, której zorganizowanie przewiduje się w 2002 r.

*Ryszard Grzesik
(Poznań)*

„KULTURA PIŚMIENNA KARTUZÓW”. WEINGARTEN 26-30 V 1999

Organizatorami sesji naukowej na powyższy temat byli Sönke Lorenz z Instytutu Historii Regionalnej i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Eberharda Karola w Tybindze (Institut für Geschichtliche Landeskunde und Historische Hilfswissenschaften der Universität Tübingen), Dieter R. Bauer z Akademii Diecezji Rottenburg-Stuttgart (Akademie der Diözese Rottenburg-Stuttgart) oraz Edward Potkowski z Zakładu Wiedzy o Dawnej Książce Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego. Sesja ta była kolejną poświęconą piśmiennictwu zakonu kartuzów po zorganizowanej trzy lata wcześniej w Warszawie konferencji pt. „Książki, biblioteki i kultura piśmienna kartuzów”¹. Referat otwierający sesję pt. „Zur Spiritualität der frühen Kartäuser und Zisterzienser” wygłosił Ulrich Köpf (Tübingen). Przedstawione zostały najwcześniejsze świadectwa duchowości kartuzów, zwłaszcza pisma Guigona I, i cystersów, przede wszystkim Bernarda z Clairvaux, Wilhelma z St. Thierry oraz wybrane dokumenty z początków istnienia obu zakonów. Zasadnicze znaczenie dla duchowo-

¹Zob. sprawozdanie J. Puchalskiego, KH 104, 1997, 3, s. 149–151.

ści obu zakonów miały asceza, ubóstwo, praca i samotność. Autor zwrócił uwagę na różnice i podobieństwa w tym względzie między oboma zakonami. Szczególnie charakterystyczne dla kartuzów było specjalne znaczenie celi mniszej. Można wręcz mówić o „duchowości celi”. Kolejny dzień obrad rozpoczął referat Potkowskiego (Warszawa) pt. „Buchgeschichte und Schriftlichkeit der Kartause Rügenwalde im Lichte des *Liber Beneficiorum Domus Coronae Mariae*”. Autor przedstawił pokrótce dzieje kartuzów z Korony Marii pod Darłowem na szerszym tle dziejów kartuzów na Pomorzu, po czym dokładniej zajął się prezentacją i klasyfikacją ksiąg ofiarowywanych klasztorowi od początków jego istnienia, co zostało udokumentowane w księdze benefaktorów klasztoru. Biblioteka kartuzów z Korony Marii jawi się w świetle tego źródła jako niezwykle bogata i różnorodna. Zwrócona została również uwaga na osoby darczyńców, którzy wywodzili się nie tylko ze środowisk duchownych, ale również stosunkowo często z mieszczaństwa. Kolejny referat pt. „Die Geschichtsschreibung der polnischen Kartäuser im 17. und 18. Jahrhundert” wygłoszony przez Rafała Witkowskiego (Poznań) dotyczył dziejów fundacji kartuzji w Berezie, udziału w niej Sapiechów i twórczości tamtejszego kartuza Franciszka Pasieki, autora *Saeculum Cartustae Beresanae* i *Historia centum annorum*. Referat pt. „Prosopographie der pommerschen und preussischen Kartäuser auf der Grundlage ihrer Memorialüberlieferungen” przedstawiony przez Piotra Olińskiego dotyczył ze względu na stan zachowania źródeł dwóch klasztorów kartuzkich — Korony Marii pod Darłowem i Raju Maryi w pobliżu Gdańska. Autor zaprezentował takie zagadnienia, jak pochodzenie terytorialne i społeczne mnichów z obu klasztorów, w przypadku kartuzji Raj Maryi dodatkowo wiek mnichów i czas ich pobytu w konwencie. Źródłem kartuskim o charakterze memoratywnym poświęcone zostało również wystąpienie Rolanda Deigendescha (Münsingen) pt. „Auswertungsmöglichkeiten von Memorialquellen der Kartäuser”. Na podstawie źródeł pochodzących z klasztoru kartuskiego Güterstein (domus beatae Mariae Boni Lapidis) w Wittenberdze autor zaprezentował badania nad strukturą konwentu. Drugi dzień obrad został zamknięty referatem Johanna Mangel (Freiburg i Breisgau) pt. „Kartäuser und Visionsliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit”. Przedstawieni zostali m.in. Dionisius Cartusienis (XV w.), anonimowy kartuz zachowany w pismach Piotra Czciwego, i Marguerite d'Oingt. W dalszej części J. Mangel ukazał rolę kartuzów w pisemnym utrwalaniu różnych wizji. Jako przykłady przedstawił *Visio Thugdali*, *Visio Edmundi monachi de Eynsham* i trzy wizje żeńskie z Helfty. Wreszcie zajął się tym rodzajem kartuskiego piśmiennictwa w ramach pragmatycznych pism reformatorskich XV w. Kolejny dzień obrad rozpoczęty został referatem Jacka Soszyńskiego i Jerzego Kaliszuka pt. „Krakauer Professoren und Krakauer Geistlichkeit in ihrer Haltung gegenüber den Kartäusern”. Przedstawione zostały różnorakie powiązania kartuzów z różnymi domów z Uniwersyte-tem Jagiellońskim. Znane są przykłady studiów odbywanych przez kartuzów na uniwersytecie krakowskim. Z mnichów kartuskich, których twórczość miała szczególne znaczenie dla uniwersytetu można wspomnieć chociażby Jakuba z Paradyża. Z drugiej strony jednak autorzy stwierdzili, że wbrew wcześniejszym badaniom nie należy przeceniać wpływu duchowości i twórczości kartuzów na piętnastowieczne środowisko naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kolejny referat pt. „Johannes Mickels Beschäftigung mit Wissenschaft und Literatur” wygłoszony przez Herradę Spilling (Stuttgart/ Tübingen), dotyczył zmarłego w 1508 r. duchownego, który ukończył z tytułem bakałarza uniwersytet w Lipsku, następnie wstąpił do klasztoru benedyktyńskiego St. Ulrich w Augsburgu, gdzie z czasem objął funkcję przeora, później jednak porzucił benedykty-nów i został mnichem kartuskim w Buxheim. Zostały przedstawione zainteresowania i twórczość Johannesa Mickelsa, jego biblioteka, a także sposoby zdobywania niektórych ksiąg i docierania do nich. Almuth Märker przedstawiła swoje badania nad „Prohemium longum”, tekstem zachowanym w katalogu bibliotecznym z końca XV w. pochodzącym z biblioteki kartuzów erfurckich. Tekst ten stanowi ogólne wprowadzenie do lektur, definiuje, jakim celom ma służyć czytanie książek przez mnichów, poleca szczególnie istotne pozycje. Oliver Auge (Tübingen) w wystąpieniu pt. „Frömmigkeit, Bildung, Bücherliebe. Konstanten im Leben des Buxheimer Kartäusers Hilprand Brandenburg (1422–1514)” ukazał drogę Hilpranda Brandenbura poprzez uniwersytety w Wiedniu, Pawi, Bazylei, jego karierę jako kapłana i kanonika w Strasburgu, a następnie jego życie zakonne u kartuzów w Buxheim. Odegrał on ważną rolę w kształtowaniu

biblioteki klasztornej. Ostatni dzień wypełnił referat pt. „Kartäuserhandschriften in öffentlichen Bibliotheken in Frankreich” Jamesa Hogga, zasłużonego badacza zakonu kartuzów. W poszukiwaniu rękopisów kartuskich przebrał on 92 biblioteki francuskie. Z zachowanych ksiąg teologicznych i filozoficznych w świetle tych badań szczególnie liczne okazały się rękopisy z dziełami m.in. św. Augustyna, św. Bernarda z Clairvaux, Johanna Gersona, Anselma z Canterbury, Tomasza z Akwinu i kilku innych. Rzadko występowały pisarze z klasztorów kartuskich. Zwraca też uwagę brak dzieł nominalistów. Zachowało się niewiele rękopisów z regułą benedyktyńską. Dla polskich badaczy istotna może być informacja o zachowaniu się dwóch rękopisów kartuzów z Raju Maryi w Bibliotece Muncypalnej w Strasburgu.

Podsumowania i jednocześnie wprowadzenie do dyskusji końcowej dokonał Dieter Mertens. Zauważył on, że wybór jako tematu sesji kultury piśmiennej kartuzów spowodował, że wszystkie referaty zostały bezpośrednio oparte na źródłach, co dało w efekcie wiele nowych wiadomości o zakonie. Zwrócił uwagę na propozycję zawartą w referacie R. Deigendescha, która dotyczyła opracowania z wykorzystaniem internetu bazy danych zawierających dane prozopograficzne mnichów kartuskich. Stwierdził, że tego rodzaju bazy danych mogą dotyczyć również innych zagadnień badawczych, rękopisów kartuskich, badań nad duchowością itd. W dyskusji końcowej skupiono się nad zagadnieniami wymagającymi dalszych prac badawczych, zwrócono uwagę na znaczenie wydawnictwa *Analecta Cartustana* prowadzonego przez Jamesa Hogga dla badań nad kartuzami. J. Hogg poruszył kwestię przygotowania monografii zakonu kartuzów, której opracowanie będzie możliwe tylko przy pracy zespołowej. Rosa Micus zauważyła, że wciąż jeszcze zbyt mało wiadomo o postawach kartuzów w okresie wielkich zmian religijnych związanych z husytyzmem i narodzinami reformacji. Badań wymaga przenikanie się różnych wielkich prądów duchowych w XV i XVI w. Podkreśliła też, że badając te zagadnienia należy poszerzyć współpracę z instytucjami z Europy Wschodniej. Organizatorzy sesji zapowiedzieli publikację materiałów w dwóch wersjach językowych, polskiej i niemieckiej.

Piotr Oltński
(Toruń)

„WKŁAD KAZIMIERZA STRONCZYŃSKIEGO W ROZWÓJ NAUK POMOCNICZYCH HISTORII”. PIOTRKÓW TRYBUNALSKI, 26 V 1999

26 V 1999 na Zamku Królewskim w Piotrkowie Trybunalskim odbyła się na powyższy temat sesja naukowa. Zebranych powitał dyrektor Muzeum na Zamku w Piotrkowie Trybunalskim — Marcin Gąsior. Przypomnił, że nie jest to pierwsza sesja naukowa poświęcona Kazimierzowi Stronczyńskiemu. W 1982 r. Stowarzyszenie PAX i Wojewódzka Biblioteka Publiczna zorganizowały pierwsze spotkanie naukowców, którego celem była popularyzacja postaci wybitnego uczonego. M. Gąsior podkreślił, że mimo trudu badaczy i popularyzatorów Stronczyński wciąż nie jest postacią znaną, nawet w Piotrkowie Trybunalskim — mieście swego urodzenia i śmierci. Wysoko zostały ocenione dotychczasowe dokonania pracowników Muzeum, Archiwum Państwowego w Piotrkowie oraz historyków WSP w Kielcach filia Piotrków Trybunalski przybliżające zasłużoną dla historii i miasta postać.

Otwarcia sesji dokonał Prorektor WSP filia Piotrków Trybunalski Jerzy Kukulski, który przypomniał związki Stronczyńskiego z Piotrkowem. Nadmieniał, że w 1998 r. staraniem Piotrkowskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w wydawnictwie poświęconym wychowankom I Liceum w Piotrkowie ukazał się biogram uczonego. Wyrzucił nadzieję, iż obecna sesja będzie dalszym krokiem w kierunku spopularyzowania osoby tego zasłużonego badacza.

Obrady, prowadzone przez Prorektora Uniwersytetu Łódzkiego Wiesława Pusia, rozpoczął Tadeusz Olejnik (WSP Piotrków Trybunalski) referatem „Kazimierz Stronczyński — życie i działalność”. Podkreślił niejednokrotnie pionierskie osiągnięcia na polu paleografii, inwentaryzacji zabytków architektury, heraldyki, numizmatyki, sfragistyki i archeologii. Zatrzymał się nad stosunkiem uczonego do powstań narodowych i przeciwstawił się tezie o jego braku patriotyzmu. Stwierdził, że po człowieku związanym z Aleksandrem Wielopolskim trudno było oczekiwać spontanicznego poparcia dla walki powstańczej. Wskazał, że Stronczyński przez całe życie konsekwentnie zachowywał niechętny stosunek do wszelkich zbrojnych zrywów, przedkładając patriotyzm pracy nad patriotyzm walki. W ostatnim okresie życia Stronczyńskiego jego dom był miejscem ogniskującym życie polskiej inteligencji Piotrkowa. Olejnik podkreślił żarliwą religijność i jego otwarcie na potrzeby miasta.

Ryszard Kiersnowski (IH PAN) wygłosił referat „Wkład Kazimierza Stronczyńskiego w rozwój polskiej numizmatyki”. Rozpoczął wystąpienie od ustosunkowania się do pojęć nauk pomocniczych historii i numizmatyki. Wskazał, iż dopiero w XIX w. numizmatyka z wielkopańskiej zabawy (tak zdaniem mówcy traktowana była od XVI stulecia) przeobraziła się w naukę z określonym przedmiotem badań i warsztatem badawczym, w czym dopatrywał się istotnego wkładu Stronczyńskiego. Podkreślił, iż nie był Stronczyński zawodowym badaczem, a jego jedynym przygotowaniem do badań nad monetą była praca urzędnika-bankowca. Zaakcentował, iż sesja zbiegła się ze 150. rocznicą ogłoszenia dzieła Stronczyńskiego o monecie polskiej. Była to pionierska próba zestawienia i zinventaryzowania najdawniejszego pieniądza. Wyznaczyła ona podstawy metodyczne, dziś traktowane jako elementarne, natomiast ówczesnie nie uznawane za potrzebne. Stronczyński jako pierwszy zastosował również, porównując monety polskie z czeskimi, metody komparatystyczne. Zdaniem Kiersnowskiego Stronczyński w badaniach o wiele dziesięcioleci wyprzedzał innych numizmatyków. Referent zwrócił uwagę na zbieżność dokonań Piotrkowianina z działalnością Emeryka Hutten-Czapskiego. Podsumowując swe wystąpienie, określił osiągnięcia Stronczyńskiego w zakresie nauk pomocniczych historii jako równorzędne z dziełem Joachima Lelewela.

Stefan K. Kuczyński (IH PAN) przedstawił referat „Wkład Kazimierza Stronczyńskiego w rozwój polskiej sfragistyki”. Rozpoczął od zapowiedzi ukazania się biogramu Stronczyńskiego w PSB. W odniesieniu do sfragistyki wskazał, że uczoney prowadził swe badania w momencie, gdy dziedzina ta torowała sobie drogę wśród innych nauk pomocniczych historii. Według referenta Stronczyński uważał sfragistykę za „jedną z istotniejszych nauk poznania źródeł uzupełniających”, ściśle związaną z dyplomatyką. Badania prowadził bez dostępu do literatury europejskiej, w niewielkim stopniu korzystając z osiągnięć sfragistyki niemieckiej i polskiej (Lelewel). Jako pierwszy pokusił się o metodologiczną klasyfikację pieczęci polskich. Mimo iż późniejsi krytycy (F. Piekosiński) wytknęli Stronczyńskiemu nieuwzględnienie pieczęci książąt oświęcimsko-zatorskich oraz niektórych małopolskich, to jego praca, zdaniem Kuczyńskiego, zasługiwała na najwyższe oceny. W zakończeniu podkreślał zainteresowanie Stronczyńskiego heraldyką. Oceniał jednak, iż tą dziedziną interesował się przede wszystkim z pozycji sfragistyka i numizmatyka.

„Pamiętki po Kazimierzu Stronczyńskim w zbiorach Piotrkowskiego Muzeum” to temat wystąpienia Marcina Gąsiora. Referent jako najcenniejszy element zbioru wskazał zestaw klisz przedstawiających medale, pieczęcie oraz detale architektoniczne, które do dzisiaj wykorzystywane są jako materiał ilustracyjny przy okazji wydawania wielu wydawnictw naukowych.

Piotr Zawilski (AP w Piotrkowie Trybunalskim) zaprezentował referat „Spuścizna naukowa i papiery rodzinne Kazimierza Stronczyńskiego w zbiorach Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim”. Referent określił spuściznę Stronczyńskiego posiadaną przez archiwum jako skromną ilościowo, ale niezwykle cenną. Za materiały mające największe znaczenie badawcze Zawilski uznał zapiski Stronczyńskiego jako przewodniczącego komisji inwentaryzującej zabytki polskiej kultury.

Uczestnicy sesji zwiedzili wystawę pamiętek po Kazimierzu Stronczyńskim zorganizowaną w salach Zamku Królewskiego w Piotrkowie. Sesję podsumował Wiesław Puś. Nawiązał do referatu T. Olejnika, zaliczając Stronczyńskiego do tej grupy ludzi, którzy patriotyzm pojmowali w zupełnie inny sposób. Wskazał na silne związki Stronczyńskiego

z Wielopolskim. Podkreślił profesjonalizm badawczy Kazimierza Stronczynskiego. Wyraził nadzieję, że referaty wygłoszone w trakcie konferencji doczekają się publikacji.

*Arkadiusz Adamczyk
(Piotrków Trybunalski)*

ODRODZONA POLSKA WŚRÓD SĄSIADÓW 1918–1921. WARSZAWA, 3–4 XI 1998

3–4 listopada 1998 r. odbyła się w Instytucie Historii PAN w Warszawie sesja naukowa z okazji 80. rocznicy odzyskania niepodległości Polski.

Dwa pierwsze referaty miały charakter syntetyczny i dotyczyły problemów związanych z całością regionu. Wiesław Balcerak (IH PAN) mówił o sytuacji odrodzonej Polski w gronie jej sąsiadów. Zdaniem autora, zarówno sąsiedzi, jak i wielkie mocarstwa postrzegały niepodległe państwo polskie jako czynnik destabilizujący i niepożądany, jako przeszkodę na drodze do pacyfikacji Europy. Michał J. Zacharias (IH PAN) rozważał problem, czy konflikty graniczne w Europie Środkowo-Wschodniej lat 1918–1923 były regułą czy wyjątkiem. Z referatu wynika, że ówczesne konflikty terytorialne w omawianym regionie miały charakter powszechny, a przyczynił się do tego m.in. proces kształtowania się narodów i nowych państw narodowych. Ład wersalski nie rozwiązywał tych złożonych problemów.

Kolejne dwa wystąpienia dotyczyły stosunków Polski z Rosją. Romuald Wojna (IH PAN) wygłosił referat na temat wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921. Autor uwzględnił trójkąt polsko-bolszewicko-białoruski, a także problemy związane z krótkotrwałym, ale ważnym sojuszem wojskowym Polaków i Ukraińców w 1920 r. Andrzej Nowak (IH PAN, Kraków) mówił o Polsce i „białej” Rosji w latach 1918–1920. Próby porozumienia z Rosją przeciwbolszewicką skończyły się fiaskiem, m.in. ze względu na przywiązanie rosyjskich polityków do idei imperium, ale też upadła koncepcja współpracy z „trzecią Rosją” uosabianą przez Borysa Sawinkowa.

Relacje z Niemcami przedstawił Przemysław Hauser (UAM, Poznań) w referacie zatytułowanym „Kontrowersje niemiecko-polskie w latach 1918–1919”. Koncentrowały się one wokół przyszłych granic. Ostateczne postanowienia w Wersalu nigdy nie zostały zaakceptowane przez niemiecką opinię publiczną, a także nie zadowolili w pełni Polaków.

Następne referaty poświęcono kontekstom polsko-białoruskim i polsko-ukraińskim. Maria Wojnicka (Warszawa) zajęła się stosunkiem Polski do Białorusi w latach 1918–1920. Układ sił na arenie międzynarodowej i traktat ryski przekreśliły białoruskie aspiracje niepodległościowe. Niepowodzenie planów federacyjnych zniweczyło m.in. koncepcję Białorusi jako całości. Michał Klimecki (WIH-AON, Warszawa) mówił o wojnie Polski z Zachodnią Ukrainą w latach 1918–1919. Po zwycięstwie Polski przynależność Galicji Wschodniej do II Rzeczypospolitej została ostatecznie potwierdzona uregulowaniami dyplomatycznymi (traktat ryski i uchwała Konferencji Ambasadorów z marca 1923).

Henryk Bułhak (BN) omówił sojusz Polski z Rumunią w latach 1919–1921. Zdaniem autora, stał się on, obok przymierza z Francją, najściślejszym międzypaństwowym związkiem politycznym i militarnym II Rzeczypospolitej.

Marek K. Kamiński (IH PAN) przedstawił konflikt Polski z Czechosłowacją w latach 1918–1921. Wywołany przez stronę czeską zatarg o Śląsk Cieszyński, Czadeckie, Spisz i Orawę fatalnie założył na stosunkach politycznych między oboma krajami w całym okresie międzywojennym. „Stosunek Polski do Słowacji 1918–1920” — to temat referatu Ewy Orlof (WSP Rzeszów). Sytuacja polityczna w regionie spowodowała, że Polska była przedmiotem polityki międzynarodowej, a uzależnieni od Czechów Słowacy — tylko jej przedmiotem. Po włączeniu Słowacji w skład Republiki Czechosłowackiej oddzielny problem słowacki przestał dla Polaków istnieć. Maciej Koźmiński (IH PAN) omówił

stosunki Polski z Węgrami w latach 1918–1920. Były one w historii Europy Środkowo-Wschodniej fenomenem szczególnym. Utrwalone pozytywne stereotypy zachowały żywotność mimo niesprzyjających okoliczności i zasadniczych różnic w sytuacji obu państw po traktacie wersalskim.

Dwa wystąpienia poświęcono krajom nadbałtyckim. Piotr Łossowski (IH PAN) wygłosił referat „Konflikt polsko-litewski 1918–1920. Próba syntezy”. Spór między obu państwami dotyczył spraw zasadniczych: Polska pragnęła federacji z Litwą, a Litwini stanowczo się temu sprzeciwiali. Długotrwałe napięcie w stosunkach polsko-litewskich zaczęło opadać dopiero w latach 1938–1939. Tomasz Paluszyński (UAM, Poznań) omówił stosunki z Łotwą w latach 1919–1921. Początkowo przyjazne relacje polsko-łotewskie popsęły się w latach 1920 i 1921. Na przełomie 1921 i 1922 r. napięcia te jednak przezwyciężono i w całym okresie międzywojennym panowały poprawne stosunki bilateralne.

Na koniec omówiono problematykę bałkańską. Kontakty polityczne Polski z Bułgarią w latach 1918–1921 zostały przedstawione przez Elżbietę Znamierowską-Rakk (IH PAN). Mimo odmiennego podejścia obu państw do ładu wersalskiego między Polską a Bułgarią powstał klimat sprzyjający długofalowej współpracy, zwłaszcza w sferze gospodarki i kultury. Anna Garlicka (IH PAN) wygłosiła referat pt. „Relacje Polski z Królestwem SHS w pierwszych latach powojennych”. Początkowo kontakty obu państw nie były najlepsze. Jednak z czasem doszło do współdziałania tak, iż nawet zagwarantowano Polsce możliwość transportu materiałów wojskowych na wypadek wojny.

Interesującym uzupełnieniem i rozwinięciem wielu wątków zawartych w referatach była dyskusja, która toczyła się pierwszego i drugiego dnia obrad.

*Aleksandra J. Leinwand
(Warszawa)*